

Gurbanlyga garşy wegetarian musulman hereket

Category: Edebi makalalar, Kitapcy, Nukdaýnazar

написано kitapcy | 24 января, 2025

Gurbanlyga garşy wegetarian musulman hereket GURBANLYGA GARŞY WEGETARIAN MUSULMAN HEREKET

Kesilen kesildi. Indiden soň jedelleşip-galmagallaşyp, gürrüňi süýndürüp oturmagyňam hiç hili manysy ýok. Emma indiki gezek gurbanlykda mal kesmezlik üçin birgiden sebäpler bar. Üstesine muňa dini sebäplerem girýär.

Çünki talaplary doly berjaý edip gurbanlyk edilýänem bolsa, zamanabap maldarçylyk senagaty, haýwanyň etini haram yglan edip biljek derejede zalym. Kuranyň gönüden-göni mal öldürip gurbanlyk etmegi buýrup-buýurmandygy baradaky mesele welin aýry bir sebäp.

Meselem, haýwan hukuklaryny goramak meselesi muňa gowy sebäp bolup biler. Elbetde, biologiki sebäpler-de bar: biz adamlar etçi, diňe et iýip oňmaly diýip ýaradylmadyg-a. Haýwan hak-hukuklaryny goraýan PETA-nyň alyp barýan işleriniň çäklerinde gurbanlykda mal öldürlişigine garşy çykýan, hatda wegetarianlygy goldap çykyş edýän musulman ruhanylaram bar.

Haj zyýaraty döwründe her ýyl 1.5 million mal öldürilýär. Saud Arabystanda şertleriň mümkinçilik bermeýändigini üçin bularyň agramly bölegi daşary ýurtlardan getirilýär. Awstaliýadan we Täze Zelandiýadan gämilere ýüklenip münlerçe goýun getirilýär. Goýun janawerler hyryn-dykyn ýagdaýda, aç-suwsuz, ezýet-horlukda Jiddä gelip düşýär. Janawerleriň bir bölegi ýolda keselläp, yssydan, bir bölegi-de biri-biriniň aşagynda galyp-depgilenip ölýär.

Mekgä baryp gowşanlaram nähili buýrulsa şolar ýalam öldürilýär. Emma 1.5 million malyň diňe 600 müňe golaýy Yslam ösüş bankynyň üsti bilen garyp ýurtlara ugradylýar. Galanlary kesilip atylýar, zaýalanýar. Ýagny keýpine gan akdyrylýar, gurbanlyk etmek maksady bilen däl.

Soňam gurbanlyk malyň etini gowurýarlar. Hüseyin Hatemi hojanyň aýdyşy ýaly mukaddes Gurban baýramy sözüň doly manysynda gowurma şüweleňine öwrülýär.

Ynha, Täze Zelandiýadan başlanyp, Mekgä çenli uzalan ýoluň pellesinde öldürilen malyň etini «halal» kyljak ýekeje esas ýok. Sebäbi malyň huşundan giderlip damagynyň çalynany ýeterlik däl, onuň ezýet çekdirilmezden ulaldylmagy we äkidilmegi gerek. Janawerleriň biri-biriniň gözünüň önünde öldürilmegem munuň üstüne urna.

• BEÝDIP ÖLDÜRMEK HARAM

Haýwanlaryň hak-hukuklaryny goraýan iň uly halkara PETA guramasynyň alyp barýan işleriniň çäginde gurbanlykda mallaryň usulsyz öldürilmegine garşy çykýan, hatda wegetarianlygy goldap çykyş edýän musulman ruhanylaram bar. Olar www.islamveg.com atly web saýtda yslymyň we wegetarianlygyň biri-birine utgaşykly bolup biljekdigini görkezmäge jan edýärler. Olaryň biri-de Aly Muttaky. Ol «Gurbanlyga yslymy nukdaýnazardan garamak» makalasynda haj zyýaratynda öldürilen mallaryň barsynyň haramdygyny öňe sürýär. Çünki yslym kadakanunlaryna laýyklykda mallara ýetişdirilýän ýerinde gowy seretmek we olary agyryp-ynjytmazdan, horlamazdan mylakatly çemeleşip öldürmek gerek.

Şeýle-de haj zyýaratynda öldürilýän mallaryň ýetişdirilmegi Täze Zelandiýanyň ekosistemasyna zyýan berýändigindenem beter, wagşyçylykly şertlerde äkidilmegi-de adamkärçilige sygmaýar. Ýagny, 1400 ýyl öň bolmadyk şertler orta çykýar. Şol döwrüň şertleri bilen biziň döwrümiziň şertleri başga-başga bolandygy üçin, käbir düzgünlere gaýtadan seretmek gerek.

Muttakynyň pikirçe, Kuranda haýwanlaryň adama azyk hökmünde berilmegi wagt we ýer şertlerine görä kesgitlenen bolmaly. Çöl ýerlerde ýaşaýan adamyň ýaşaýşy üçin şol ýeriň janly-jandarlaryndan peýdalanmagy gerek. 1400 ýyl owalyň Arabystanynda dört aýaklylardan başga iýere zat bolmandygy-da belli. Kuran adama haýwanyň etini halal kылanda, şol bigünä janawerler üçin döredip boljak iň gowy şertleri-de işläp

düzüpdür.

Şeýle-de Muttaky Kuranda gurbanlyk mal öldürmegiň gönüden-göni emredilmändigini öňe sürýär. Kuranda aýdylýan gurban «pidakärlik etmek» manysyny berýär. Ýagny Allanyň eçilen naznygmatlaryny ýaşayan jemgyýetiň bilen paýlaşmak. Emma modern dünýäde bu ritual indi manysyny ýitirdi diýen ýaly, gaýtam luzumsyz gan kölçeleriniň döremegine we tebigatyň harlanmagyna sebäp bolýar. Etiň ýürek kesellerine ýol açýandygyny-da nygtap geçen Muttaky soňky geçirilen barlaglara esaslanyp, wegetarianlaryň has sagdyn adamlardygyny aýdyp sözünü jemleýär. Muňa garamazdan dünýä boýunça wegetarianlaryň iň az çykýan topary musulmanlardyr.

• **PYGAMBERI DIŇLÄNOKLAR**

Döwürdeş yslam alymlaryndan B.A.Masri-de yslamyň haýwanlara bolan garaýşyny beýan edýän «Islamic Concern for Animals» kitabynda musulmanlaryň Hezreti Muhammediň (s.a.w) haýwanlara hoşgylaw çemeleşmelidigi baradaky öwüt-ündewlerine gulak germeýändiglerini aýdýar. «Eger mallar ýetişdirilende, daşalanda, öldürlende ýa-da zulma uçranda olaryň etini haramdyr. Malyň damagy çalmanda düzgünler doly berjaý edilýänem bolsa, haýwan haýsydyr bir ezýete uçrasa, eti bize haramdyr.» diýýär.

• **Aslynda biz etçilem däl ahyryn**

Örän paradokslaýyn ýagdaý, emma hakykat. Adamyň beýnisi – gadymyýetde ata-babalarymyz ot iýmekden el çekip et iýmäge başlansoň ösüp başlapdyr. Emma adam biologiki taýdan etçil ýaradylmadyr.

Adam eti çigligine iýmeýän ýeke-täk jandar. Aw etmek üçin penjämiz, kesiji ötgür dişimiz ýok. Elimizde her dürli ýarag bolmasa, iýmeg-ä beýlede dursun, haýsydyr bir haýwany ele salyp güýlmegimizem mümkin däl. Iýmit siňdiriş sistemamyz et iýýän jandarlaryňkydan ep-esli uzyn, et iýýän keýikleriňkä meñzeş gurлуşy bar.

Waşingtonyň Worldwatch institutynyň hünärmenlerinden Braýn

Halweýl antropologik görkezijilere esaslanyp, adamda aa köp et iýme isleginiň bolmazlygynyň gerekdigini aýdýar. Et sarp edijiligi medeniýet we ýerli tebigy şertler bilen baglanyşykly dörän zat. Meselem, eskimoslar ýaşaýan tebigy şertlerine görä ýeke gysym ösümlük iýenok. Emma adamyň iýmit siňdiriş sistemasy lif derejesi ýokary gök ösümlikleri iýmäge has amatly görünýär. Adamda döreyän ýürek agyrylary we düwnük ýaly keselleriňem aa köp et iýmekden ýüze çykýandygy çaklanýar.

24.02.2002 ý.

Aýe ÖZEK KARASU. Edebi makalalar